

МИГРАЦИОННИЯТ ПОТОК СЕЛО-ГРАД КАТО ФАКТОР ЗА ДЕПОПУЛАЦИЯТА НА БЪЛГАРСКОТО СЕЛО

Николай Цеков¹

***Резюме.** Вече 70 години темповете на обезлюдяване на селата в България са сред най-високите в света, а тенденцията към тяхното ускоряване не от вчера сериозно застрашава дори в краткосрочен план съществуването на голям брой малки села. Сред основните причини за демографския колапс в селските райони са провежданата от установилия се след 1944 г. тоталитарен режим политика на насилствена колективизация на земеделската земя, добитъка и инвентара. Превръщането на земеделските производители в най-нископлатените наемни работници и стихийно провежданите индустриализация и урбанизация водят до появата на огромни за мащабите на страната миграционни потоци по направление село-град. Техните пикове между 50-те и 70-те години на миналия век не само причиняват твърде бързо намаление на селското население, но и подриват дълготрайно демографския потенциал за неговото естествено възпроизвеждане. Цел на настоящето изследване е да се определи посредством методите на математико-статистическия анализ влиянието на миграционния поток село-град върху темповете на селската депопулация през периода между преброяванията на населението и жилищния фонд през 1946 г. и 2011 г.*

Ключови думи: селска депопулация, насилствена колективизация, урбанизация, рурбанизация, вътрешномиграционен поток село-град

Депопулацията във всичките и аспекти отдавна е сред най-тревожните проблеми в демографското развитие на България. По мнение на експерти от Световната банка, намаляването на броя на населението на България се очертава като най-голямото предизвикателство пред нейното развитие: „...България ще се сблъсква с все по-несигурна външна среда и значителен демографски натиск. Страната трябва да се справи с рязкото намаляване на населението в работоспособна възраст, което се очертава да спадне до около 40 на сто до 2050 г.“, предрича Питър Харолд (Harold, 2012) регионален директор на Световната банка за Централна Европа и Прибалтика². Този извод важи с още по-голяма тежест за депопулацията на селското население, която безспорно е задържащ от десетилетия развитието на българското село фактор. В периода между 1960 г. и 1980 г. в България е регистриран най-големият и бърз спад на жителите на селата спрямо селското население в останалите европейски държави, като годишният темп на намаляване на жителите на българските села поне две десетилетия е

¹ **Ас. Николай Цеков** – секция „Икономическа и историческа демография“ на ИИНЧ при БАН
Адрес за контакти: nick@bgcell.net

² <http://www.worldbank.org/bg/news/2012/11/15/opportunities-for-faster-smarter-kinder-and-greener-growth-in-bulgaria> – отворена на 14.04.2015

бил средно 2 процента. По данни пак на Световната банка³, през периода 1980 – 2013 г. България заема пето място в света по скорост на редуциране на броя на селското си население. Така за посочените 33 години броят на селските жители в България е намалял 1.7 пъти при ежегоден темп на снижение 1.7 %, изчислен чрез показателя за ръста на населението – виж A.Pollard etc. 1981⁴. Още по-детайлна картина за случилото се в българските села дава вече споменатата статистика на Информационната мрежа на ООН за населението (POPIN), посредством която могат да се направят подробни справки и сравнения за динамиката в броя на селските жители във всички страни и региони в света от 1950 г. до 2010 г. заедно с прогноза за изменението му до 2050 г. Данните в табл. 1 и 2 са направени с помощта на системата за демографска информация на ООН (POPIN) и дават представа за хода на урбанизацията и селската депопулацията в България и по света.

Таблица 1

Дял на селското население за периода 1950-2010 г. и прогноза за изменението му през периода 2011 – 2050 г.

Година	България	Източна Европа	Западна Европа	Развити страни	Развиващи се страни
	Дял на селското население (%)				
1950	72.4	60.3	36.2	45.5	82.4
1955	67.8	55.6	34.3	42.3	80.3
1960	62.9	51.1	32.1	39.1	78.1
1965	54.2	47.1	30.1	36.1	76.0
1970	47.7	43.4	28.5	33.4	74.7
1975	42.4	39.6	27.7	31.3	73.1
1980	37.9	36.2	27.3	29.9	70.6
1985	35.4	33.8	26.7	28.7	67.8
1990	33.6	32	25.9	27.7	65.2
1995	32.2	31.8	25.2	26.8	62.6
2000	31.1	31.8	24.3	25.9	60.1
2005	29.8	31.8	22.3	24.1	57.0
2010	27.5	31.1	20.5	22.5	53.9

³ <http://data.worldbank.org/indicator/SP.RUR.TOTL> – отворена на 17.04.2015

⁴ Pollard, A., F. Yusuf and G. Pollard. Demographic techniques. Second Edition. Pergamon Press Australia. 1981, pp 21–22.